

Legislacion sus era toponimia occitana en Catalonha, processis seguits e resultats obtenguts

Jusèp Loïs Sans Socasau

DOI: 10.2436/15.8040.01.259

Resumit

Era Val d'Aran iniciè eth procés dera recuperacion dera sua toponimia a finaus des ans 70 e se seguís eth primèr procés consolidador, estandardizador, damb era publicacion des Normes Ortografiques der aranés er an 1983. Ath delà d'aqueth moment "Viella" se convertís en "Vielha" e non a coneishut cap auta forma. Posteriorment diuèrses actuacions, entre es que cau destacar era incidéncia dera Comission de Toponimia de Catalonha e era edicion deth Nomenclator, assolidaràn era toponimia aranesa, ena sua forma occitana, coma soleta forma oficiala en Aran. Eth procés ei mercat pera reflexion apregondida sus eth toponim "Vaquèira" qu'acabarà resolt en tot compartir espacis damb era forma "Baqueira". En generau es formes estandardizadas en occitan, decidides per IEA, mantien quauque critèri lingüistic disparièr des formes catalanes. En contraposicion, ena rèsta d'Occitània, motivat per ua situacion contrària ara promocion des lengues regionaus, se viu ua situacion de dispersion e de referéncias lingüistiques diuèrses. Es pògui auanci considerats son es dera senhalizacion bilingüe, situacion qu'ei en ocasions perseguida enes tribunaus

Er interès pera toponimia occitàna en Catalonha s'iniciè damb era arribada dera democràcia e era valorizacion dera identitat catalana que portarà vinculada era reivindicacion identitària des aranesi. Eth primèr pas, e possiblement un des mès trascendents, se produís damb era peticion per part part des alcaldes aranesi, ara Generalitat de Catalonha, de que definisque era normativa ortografica der aranés, damb era finalitat, entre d'aves, de possar er ensenhamet dera lengua pròpria. Pendent er an 1982, posterior a un trebalh elaborat per uns comissionats, era Generalitat presente un Tèxt Provisional de Nòrmes Ortogràfiques der Aranés, que serà objècte de Resolucion deth President dera Generalitat e des Conselhèrs de Cultura e d'Ensenhamet, enes començaments deth 1983. Eth tèxt provisionau incorporè era lista des *terçons* e des *pòbles* dera Val d'Aran. I an formes proposades entàs pòbles que son diferents dera forma que se venguie emplegant: "Casarilh-Casarill", "Vilac-Vilach", "Escunhau-Escunhau". Coneishem per experiéncia es reaccions abituauments contràries qu'açò a enes usi abituaus des vesins e es connotacions afectives que tot soent s'i desvolopen. D'entre totes eres era que mès reaccions provoquèc ei era dera capital dera Val, *Vielha* que trincaue damb era forma tradicionau *Viella*. Coma ei naturau es contrarietats ciutadanes existiren, mès era implicacion deth Ajuntament de Vielha suavizèc força es reaccions contràries. E eth cambi de forma ben explicada, era decision institucionau clara entath sòn emplec e era sua permanenta preséncia en toti es encastres convertiren era forma "Vielha" en un reclam e en ua publicitat continua dera personalitat aranesa e deth besonh de continuar eth procés iniciat. E certament damb es ans non i a auut moviments, ne grani ne petits, contra er emplec dera "lh" en substitucion deth digraf "ll".

Era primèra normativa catalana significativa en encastre dera toponimia occitana ei era *Lei 7/1983 de normalizacion lingüistica en Catalonha*, que reforcèc de forma decidida es posicionaments que ja s'auien pres ena Val d'Aran en coeréncia damb es naues Nòrmes Ortogràfiques. En article 28 era Lei matize que "*Es toponims dera Val d'Aran an coma forma oficiala era aranesa*". Ei eth primèr viatge ena istòria que s'emplegue era denominacion de "oficialitat" entà quauquarren vinculat damb era lengua pròpria d'Aran e ei possiblement, tanben, eth primèr viatge qu'er emplec dera oficialitat se hè en quinsevolh territòri de parla

occitana. Ei eth principi d'un procès que mos conduirie enquia era totau declaracion dera oficialitat dera lengua. Era peculiaritat ei que se ben er enonciat non nègue era possibla oficialitat des autes formes, era catalana e era castellana, tanpòc les rebrembe ne les exigís. Tot e atau er article 12 dera madeisha Lei ditz que "*Es toponims de Catalonha, excèpte es dera Val d'Aran, an coma soleta forma oficiau era catalana*". Dera interpretacion des dus articles poderiem pensar qu'era Lei ditz qu'en Catalonha i a ua soleta forma oficiau e qu'ena Val d'Aran en poderiem considerar dues. Eth temps, e era tossuderia des aranesi, aclarirà qu'en realitat era volentat ei era d'auer, ena Val d'Aran, ua soleta forma oficiau, era occitana. E se's aranesi non aueren cap d'inconveniència en cambiar quauqui aspèctes dera grafia des sòns toponims, auien, maugrat tot, quauqui inconvenients ena denominacion "occitana" dera madeisha, e per aguest motiu, pendent uns ans, calec combinar es denominacions *occitan* e *aranés* entà facilitar era acceptacion populara des intervencions. Per aguest motiu se parle de forma "aranesa" mès que non pas "occitana" tot e qu'es principis lingüistics que s'apliquen son en absoluta coerència damb era lengua occitana referenciau.

Er an 1990 aportèc era *Lei de Regim Especiau dera Val d'Aran*, que se ben non a cap de redactat directament referit ara toponimia occitana, a dues aportacions importantes, qu'auran repercussions trascendentes. Prumeraments era *Lei d'Aran* declare era lengua occitana d'Aran coma lengua oficiau dera Val d'Aran, ath cant deth catalan e deth castelhan, cree era institucion governamentau deth Conselh Generau d'Aran e li encargue, entre d'autes causes, de enquedar-se dera lengua pròpria d'Aran. Er article 2 ditz que "*er aranés, varietat dera lengua occitana e pròpria d'Aran, ei oficiau ena Val d'Aran*". Era propietat ja auie estat declarada ena Lei de Normalizacion Lingüistica, mès damb era *Lei d'Aran* se hè un pas mès en tot declarar-la oficiau e assegurar-ne era sua vinculacion occitana. Enes posteriores determinacions toponimiques aguestes afirmacions auràn un pes transcendent.

Era Lei 1/1998 de Politica Lingüistica, persutarà en procès en sòn article 18 quan ditz que "*Es toponims de Catalonha an coma soleta forma oficiau era catalana, d'acòrd damb era normativa lingüistica der Institut d'Estudis Catalans, excèpte es dera Val d'Aran qu'an era aranesa*". En encastre dera toponimia aguesta Lei non hè naues aportacions, mès mos cau reconèisher qu'eth procès se consolide. En tot cas manten era incògnita de s'ena Val d'Aran i an dues formes oficials.

Eth següent pas vierà determinat peth "*Decret 78/1991 sus er emplec dera toponimia*" qu'aportarà lum en aguest ahèr. En article 1 ditz que "*Es nòms des comarques, des municipis, des entitats municipaus descentralizades, des nuclèus de poblacion, des accidents geografics e de quinsevolh auta demarcacion territorial, e tanben es nòms des carrèrs e des vies urbanes e interurbanes de Catalonha, an coma soleta forma oficiau era catalana, excèpte es dera Val d'Aran, que an coma soleta forma oficiau era aranesa*". Eth dubte sus era possible doble denominacion a quedat aclarit. Aguest Decrèt aportarà tanben era clarificacion de qu'es nòms aranesi son oficials en tota Catalonha. Eth Decret ac ditz atau "*son es soletes legaus a toti es efèctes en territòri catalan*". Mos cau tanben destacar era aportacion d'aguest Decret quan ditz en article 2.2.2 "*Quan ena rotulacion des vies urbanes e interurbanes s'indique era direccion envèrs un lòc de dehòra de Catalonha, eth toponim corresponent a de figurar en catalan se a ua forma tradicional en aguesta lengua, sense perjudici de que posque figurar tanben en d'autes lengues. Ena Val d'Aran, aguesta norma s'a d'aplicar referida ar aranés en plaça deth catalan*" e en punt 2.3. "*Es prescripcions qu'establís er apartat anterior s'an d'aplicar tanben, en territòri de Catalonha as pannèus plaçats dehòra dera Val d'Aran que designen toponims aranesi e as pannèus plaçats ena Val d'Aran que designen toponims catalans de dehòra dera val*".

Ua modificacion d'aguest Decret, publicada er an 2001, creau era Comission de Toponimia de Catalonha damb competències de proposicion, d'estudi e de coordinacion. Era

Comission ei presidida pera Directora o Director Generau de Politica Lingüistica e un des membres a d'èster representant deth Conselh Generau d'Aran.

Per çò que hè referéncia ara lengua occitana deth trebalh d'aguesta Comission en podem destacar dues importants actuacions. Ua ei era elaboracion deth Nomenclatòr de Catalonha e era auta era publicacion d'uns critèris de Toponimia Municipau.

Respècte deth Nomenclator en periòde de 2001 a 2007 se determinèn 1.000 toponims basics dera Val d'Aran. Era Comission de Toponimia respectèc e aprovèc de forma escrupolosa çò qu'arribaue dera Val d'Aran en forma de decision deth Conselh Generau d'Aran. Es relacion de toponims ère proposada pera Comission de Toponimia de Catalonha e èren transmesi ar Institut d'Estudis Aranesi que ne hège eth trebalh de camp e d'estudi. Entre es membres der Institut d'Estudis Aranesi (qu'enes prumèrs moments se coneishie coma Departament de Lingüistica der Aranés) e es persones consultades, ena Val d'Aran intervengueren ena elaboracion deth Nomenclatòr, mès de 50 personas. Un viatge aprovat en Institut d'Estudis Aranesi eth tèxte ère aprovat peth Conselh Generau d'Aran, en Plen, entà legitimar era decision. En aquest procès s'artenhec a fixar era toponimia major dera Val d'Aran ena sua forma occitana. Eth procès patic de moments de fortes discussions, fòrça naturaus e abituaus en aguesti encastres de decision. Eth moment mès dificil siguec eth deth tractament deth toponim "Vaquèira". Ena seleccion des toponims que proposaue era Comission apareishie "Vaquèira" en dues situacions diferentes, coma accident geografic (montanha) e coma nuclèu de poblacion en tèrme municipau de Naut Aran. Er Institut d'Estudis Aranesi determinèc qu'era forma lingüisticament corrècta d'escríuer eth toponim enes dus cassi ère damb "v". Ara ben, era normativa legau aplicabla ditz que qui a de determinar era forma d'escríuer eth nòm d'un nuclèu de poblacion ei eth Plen der Ajuntament a on se trape eth nuclèu. Er ajuntament de Naut Aran determinèc qu'eth nòm deth nuclèu s'auie d'escríuer damb "b". Es sues rasons responien a critèris de caractèr economic e socials vinculats ara estacion d'esquí. Deuant des dues denominacions eth Plen deth Conselh Generau d'Aran determinèc que s'assomissen es dues formes, era ua entath nuclèu de poblacion e era auta entara montanha. Atau siguec aprovat pera Comission de Toponimia e atau apareishec en Nomenclatòr, maugrat que creèc un cèrt mauestar entre es membres der IEA.

Era dusau grana aportacion dera Comission siguec era edicion e difusion des Critèris de Toponimia Municipau. Se hec ua edicion soleta ena que se recuelhien es critèris, entà assessorar as municipis, enes determinacions sus es nòms enes que les corresponie decidir. Eth tèxte se publicuèc en catalan e en occitan, en dues edicions diferentes, damb eth madeish redactat e en un disenh atractiu que permetie méter en comparacion quauques caracteristiques diferenciaus dera forma d'aplicar era toponimia entre es catalans e es occitans. Se mercauen diferéncias en quauqui emplecs des majuscules, en cèrti critèris der emplec des contraccions... En Aran eth tèxte corresponent as toponims occitans siguec determinat per Institut d'Estudis Aranesi.

Entretant ua naua aportacion juridica verie a consolidar eth papèr der occitan en Catalonha. Er Estatut d'Autonomia de Catalonha aprovat en 2005 en Parlament de Catalonha e damb vigor des deth més d'agost de 2006 declaraue qu'era lengua occitana ei oficiau en Catalonha. Er occitan passaue dera sua oficialitat ena Val d'Aran a auer era oficialitat en tot Catalonha. Aquesta naua consideracion aurie repercussions significatives. Damb er Estatut, Catalonha auec tres lengues oficials; ère ua situacion nauèra e sense un parallelisme coneishut, damb es madeishes caracteristiques. Era lengua occitana guanhèc fòrça dignitat, e consideracion damb aquest pas.

Eth 29 d'abriu de 2008 eth Conselh Generau d'Aran dèc era autoritat sus er aranés ar Institut d'Estudis Aranesi. Damb açò inicièc eth procès dera constitucion dera prumèra autoritat dera lengua occitana.

Damb eth desvolopament dera oficialitat der occitan arribam ara *Lei 35/2010 der occitan, aranés en Aran*. Ara èm en plen desvolopament d'aguesta Lei. Per çò que hè ara toponimia era Lei aclarís en article 2.3 que “*Er aranés, coma lengua pròpria d’Aran, ei: Era lengua d’usatge preferent de totes es institucions d’Aran, sustot deth Conselh Generau d’Aran, dera Administracion locau e des entitats que ne depenen, des mejans de comunicacion publics, der ensenhament e dera toponimia*”

E en article 11 ja ditz de manèra definitiva que “*Es toponims d’Aran an coma soleta forma oficiau era aranesa*”. Non i a d’auer cap mès de dubte. Era preséncia der aranés ei ben visible enes pannèus de denominacion des pòbles, indicadors de direccion, nòms des carrèrs, anunciadors d’òbres o d’aconteishements... responsabilitat des ajuntaments e deth Conselh Generau d’Aran. Podem trapar quauqua renòncia ad aguest principi enes pannèus responsabilitat de d’autres institucions, producte tot soent d’intervencions generalizadas en encastres mès amples, que desbremen, sense cap intencionalitat, er emplec dera lengua pròpria d’Aran.

Ath nivèu deth reconeishement dera valor des institucions pròpies eth article 11 dera *Lei der occitan*, instaure era participacion deth Conselh Generau d’Aran enes determinacions. Ditz que “*Eth Conselh Generau d’Aran ei membre nat des organismes competents en matèria de toponimia en Catalonha*”. Damb aguest redactat se recuelh eth respècte de Catalonha as institucions pròpies d’Aran. En article 4 dera Lei s’especifica qu’er *Institut d’Estudis Aranesi* aurà era autoritat lingüística e qu’eth Conselh Generau d’Aran aurà de respectar es sòns critèris. En aplicacion d’aguest articolat dera *Lei der occitan*, semble indicar que çò de mès adequat serà qu’eth Conselh Generau d’Aran delègue en *Institut d’Estudis Aranesi* era decision e representacion qu’en matèria de toponimia poderie corresponder-li.

Concludim aguesta prumèra part dera exposicion damb qu’eth tractament juridic dera toponimia ena Val d’aran ei corrècta en tot plaçar en ua situacion de preferéncia ara sua lengua occitana. Sonque mos rèste desirar un major compliment dera aplicacion deth Decret 78/1991 que permeterie emplegar en Aran es formes occitanes de poblacions deth territòri lingüistic en escriuer “França” o “Tolosa” en lòc de “France” o “Toulouse”. Aguesta mancança que lamentablement tanben trobam massa soent en Catalonha, respècte deth catalan e deth occitan, poderie èster er objècte des pròplèus trebalhs en matèria de toponimia ena Val d’Aran. Cau entèner que per miei dera consolidacion dera toponimia occitana de tot eth territòri, tanben consolidam era personalitat pròpria dera Val d’Aran.

Finalaments non posqui deishar de referir-me as consideracions que hè eth Professor Aitor Carrera en “*Entre dues frontèras, estudis de lingüística occitana*” (Pages editors,S.L, 2008): “Qu’ei vertat qu’er occitan ei oficiau ena Val d’Aran e qu’ei era lengua que cau escriuer es toponims d’aqueth país. Aquerò que pòt semblar elementari o extraordinari, mès aquerò tot solet non ei cap ua garantia qu’es formes toponimiques siguen representades coma cau. Era cartografia o era bibliografia aranesa, contrariament ara d’auti endrets deth domeni lingüistic ...que sage de respectar era fisonomia des nòms de lòc aranesi, e que sage de reproduir-les en occitan. Totun, de còps non s’aplique d’ua manèra corrècta es convencions grafiques, e d’auti viatges i a problèms grèus provocats per deficiéncias ena metodologia emplegada entà arrecuèlher es toponims”

En Occitània podem trapar situacions fòrça disparières, e clarament mens favorables ara lengua pròpria, que son ua mòstra dera diferéncia des reivindicacions e dera forma de comprèner era valor dera lengua enes diuersi territòris. En extrem mès positiu i podem trapar de manèra isolada qu’en bèra poblacion an podut escriuer eth nòm d’entrada dera poblacion, sonque en occitan. Son situacions escasses producte d’un procès de molts ans qu’a naturalizat es denominacions occitanes. Maugrat qu’existís excepcionalment aguesta situacion favorable mos cau reconéisher qu’era situacion mès correnta ei era reivindicacion d’ahíger era

denominacion en occitan ath cant dera existentia denominacion en francés o en italian. Era senhalizacion en bilingüe ei enes programes de moltes des organizacions socials e institucionaus d'Occitània que luten per ua promocion dera lengua occitana. En aguesti cassi mos trapam damb casuistiques diferents. Ena màger part des ocasions acaben queiguent en ua introduccion minorizada dera lengua occitana. Surtot enes pannèus d'entrada e gessuda des poblacions e en aplicacion dera normativa qu'obligue a que sigue en francés. Quan s'introduissen dobles pannèus era version occitana se place, en moltes ocasions, en un lòc mens visible o en ua mesura de caractèrs mès petits, o en corsiva, de manèra que se cree clarament ua jerarquia enes denominacions. Ua aute factor excessivament abundant ei era norma lingüística emplegada entara escritura deth nòm deth tèrme o des nòms des carrèrs. Massa soent es autoritats locals, que son es qu'autorizen era dobla senhalizacion, se dèishen influir pes pressions des grups existents e acaben cedint a escritures locals qu'ajuden a consolidar posicions secessionistes. Es Departaments o es Ajuntaments que promocionen aguesti indicatiu acaben explicant es decisions lingüistiques damb aquera justificacion de que "qui pague, mane" o coma tanben diden, "eth pagador decidís". E en cassi encara mès incredibles podem arribar a situacions de consens en tot adméter dues escritures diferents entà ua madeisha denominacion ena lengua deth territòri

Era dobla senhalizacion a permès, en non pògues ocasions, recuperar eth nòm originari e era trajectòria qu'auie motivat aquera designacion. Per exemple auem eth cas dera Carrièra Ramon d'Alfaro (destacat personatge dera edat mieja occitana) en centre de Tolosa qu'auie passat ath francés damb era absurda denominacion de Rue Pharaon, per ua simpla transcripcion d'ua dolenta analisi deth sòn nòm. E massa soent era restitucion deth nòm originari cree conflictes e discussions entà determinar era forma corrècta, en que s'enfronten dièrses tendéncias grafiques, que non tostemp acaben ena solucion mès equilibrada entara promocion dera lengua.

De tant en tant ei possible trapar-se damb quauqua denóncia enes tribunaus contra era dobla senhalizacion en tot arribar a argumentacions de qu'es dobles senhalitiques pòden distrèir as ciutadans e crear confosions enes conductors e senténcias de retirar es indicatius en occità, damb molta ara institucion que les a promoigut. Ua recenta senténcia d'aguestes caracteristiques en Vilanòva de Magalona a ocasionat protèstes e eth tractament actuau dera question en Senat de França damb propòstes de legislacion que possibiliten era dobla senhalizacion. Calerà èster atents a ce que posque produir, maugrat que non i an massa bones espectatives.

Enes arguments des promotors dera dobla senhalizacion i trobam de manèra reiterativa vielhes recomanacions deth Conselh d'Euròpa coma era de 1981 que preconize era "*adopcion progressiva, se cau amassa damb era denominacion usuau des formes corrèctes dera toponimia, a partir des lengues originals de cada territòri*" o d'autes de mès modèrnes coma era Convencion dera Unesco de 17 d'octobre de 2003 entara salvaguarda deth patrimòni immateriau, que entrèc en vigor en octobre de 2006.

Pendent massa ans es geografhs francesi (tanben aplicable as italians) an hèt es trebalhs en collaboracion damb tecnicos, topografs e cartografs de formacion francesa e manats des de París. Sense mès precaucions transcriuïen en sistèma fonetic francés es nòms que se les trasmetie oraument en tot arribar a resultats errònics e a viatges fòrça incorrèctes. Semble èster que darreraments es geografhs der Institut Geografic Nacionau an començat a préner consciéncia dera valor deth nòm originari. Totun, cau justificar, que des der IGN eth sòn trebalh de camp ei, fundamentaments, eth dera recuelhuda dera informacion a trauèrs es institucions municipaus e non pas es estudis toponimics.

Ara ei tot tant confós que serà dificil recuperar er origen. Massa soent i an massa actors politics, municipaus, cantonaus, departamentaus,... qu'auien de meter-se d'acòrd entà un cambi de toponim o sonque entara acceptacion d'ua preséncia bilingüe. Un nom se pòt

considerar cambiat quan a estat acceptat en cadastre e en IGN. Eth procés ei long e complicat mès ei possible e calerà insistir-i

Vedem, donques, qu'es diferéncias entre er emplec dera toponimia ena Occitània catalana e ena rèsta ei notable, mès respon sustot a ua diferenta concepcion dera valor dera lengua pròpria.

Jusèp Loís Sans Socasau
Conselh Generau d'Aran
j.sans@aran.org

Annèxe

1.- Exemples de senhalizacion bilingüe en França e Itàlia, damb caracteristiques minorizantes envèrs er occitan

Dronièr

Senhalizacion possada pera Calandreta

Monbahus (Lot et Garonne)

2.- Mostres de senhalizacion bilingües equilibrades

Recenta senhalizacion bilingüe en Pau

Senhalizacion recenta

Tolosa

Tolosa

3.- Mòstra de senhalizacion ena Val d'Aran

Incoerència entre un nòm en occitan e un aute en francés)

LA SETMANA 29 juliòl a 4 d'agost de 2011

Lo Senat aurà trabalhat per pas res

Los deputats rìscan d'estudiar pas la lei suls
panèls bilingües.

Es l'afar dels panèls bilingües de Vilanòva de Magalona qu'a botat lo
senator audenc Roland Courteau a far una proposicion de lei sul sicut.

(Fòto AC)

La lei suls panèls de dintrada
d'aglomeracion, que foguèt vota-
da pel Senat en fin d'annada pas-
sada, servirà benlèu pas jamai per res.

Pel moment es pas en vigor pr'amor
una lei dèu èstre tanben votada pels
deputats. E las institucions de la
Republica preveson que, quand una
proposicion de lei es adoptada pels
senators, dèu absolutament èstre
votada abans la fin del mandat de
l'Assemblada nacionala en plaça al
moment del vòte.

Aquò vòl dire que se los deputats
estudian pas aquel tèxte abans lo mes

de junh de 2012, i aurà pas de lei
qu'autoriza la dobla senhaletica a la
dintrada de las aglomeracions. Los
senators auràn donc parlat e vòtat
per pas res.

E pel moment sembla pas previst
dins lo calendari dels deputats que
pòscan estudiar aquela lei abans las
eleccions legislativas que seguiràn la
presidenciala. Donc tornarem a la
situacion d'abans, a saber que las
vilas faràn çò que voldràn, e que ben-
lèu i aurà d'associacions per atacar la
preséncia de panèls bilingües en din-
trada d'aglomeracion.